

RUSSLANDS INTERVENSJON I SYRIA

Offisiell begrunnelse og egentlige motiver

Den 30. september 2015 godkjente det russiske føderasjonsrådet presidentens forslag om bruk av landets stridsmakt utafor statterritoriet. Tilslutning fra det andre parlamentskammeret er ut fra grunnlovens artikkel 102 nødvendig dersom den russiske regjering vil benytte militære styrker i utlandet. Forslaget ble begrunnet med at Syrias president anmodet om hjelp, så vel som med at det var nødvendig å bekjempe den internasjonale terrorismen. Sjefen for Kremlforvaltninga (=administrative organer direkte underlagt presidenten), Sergei Ivanov pekte i denne sammenhengen på det økte antall russiske statsborgere og borgere fra de postsovjetiske statene som kjempet i Den islamske statens (IS) rekker. Det var bedre å ta seg av faren som de representerte i god avstand fra Russland enn å vente til de kom tilbake.

Den offisielle begrunnelsen tildekker imidlertid de virkelige motivene. Rett nok utgjør IS en reell trussel for Russland. Kampen mot dem er imidlertid et mål som ikke har førsteprioritet. Dersom vi ser på innsatsområdene for de russiske luftstyrkene blir det klart. I de første ukene var ikke den russiske innsatsen konsentrert om IS-stillinger, men i den nordvestlige delen av landet hvor ulike opposisjonsgrupper siden våren 2015 hadde sikret seg kontroll over landområder. Først etter at den militære situasjonen der begynte å stabilisere seg i gunstig retning for Assad, utvidet Moskva sine angrep mot IS. Men også her er framgangsmåten selektiv. Luftangrep mot IS skjer særlig der hvor det syriske regimet er direkte truet, slik som i Deir ez-Zor eller omkring Aleppo, i mindre grad i de øvrige IS-kontrollerte områdene.

Denne geografiske fordelinga av luftangrepene tyder på at det for Moskva er viktig å sikre et kjerneområde for det syriske regimet i den vestlige delen av landet. På denne måten skal Assads, og også Russlands, posisjon styrkes i kommende forhandlinger om en ny politisk orden i Syria. Siden utbruddet av Syria-konflikten har Moskva gjort flere forsøk på mekling. Sist i midten av august 2015 var opposisjonsledere invitert til Moskva – men uten resultat. Nå skal åpenbart den militære intervensjonen hjelpe til med å sette betingelser og spilleregler for en forhandlingsløsning.

Russlands interesser går imidlertid lenger enn en løsning av Syria-konflikten. I den regionale sammenhengen går de ut på å sikre Russlands tilbakekomst i Midtøsten og der bli anerkjent som en veto-aktør. Dette har landet forsøkt siden årtusenskiftet. Ved hjelp av en nøkkelposisjon i Syria

skal også de vestlige statene presses til å myke opp den harde holdning de har inntatt siden Ukraina-krigen.

Forberedelsene til militær intervensjon

Det at de egne diplomatiske utspill ikke har lyktes kombinert med de militære framgangene til den syriske opposisjonen har satt Moskvas Syria-politikk under press siden våren 2015. Da det heller ikke hjalp å sende enda flere militære instruktører og mer våpenhjelp, begynte de konkrete forberedelsene til intervensjon. Forberedelsene omfattet etablering av våpenlagre, utbygging av stedlig infrastruktur og sending av personell. For å kunne motta større krigs- og transportskip ble marinestøttepunktet i Tartus oppgradert. Moskva disponerer dette siden 1971. Den 26. august 2015 fikk Russland etter avtale med Damaskus retten til å bruke flyplassen Hmeimim ved Latakia så lenge det var nødvendig og uten kostnader. Fra sommeren 2015 ble teknisk personell, mannskaper som skulle beskytte disse støttepunktene, så vel som fly, helikoptre og antiluftskytts forlagt til Syria. Militære transportfly (av typen Il-76 og An-123) fløy fra Sør-Russland over det Kaspiske hav, Iran og Irak til Syria. Til sjøtransport benyttet Russland ikke bare egne skip, men kjøpte også tyrkiske handelsskip som seilte under russisk flagg eller også ble skip med eiere fra andre land chartret.

Den årlige russiske storøvelsen «Zentr» har spilt en viktig rolle i pilotenes forberedelse til Syria-innsatsen. Denne fant sted i militærdistrikt Sentrum kun tre uker før intervensjonen fra 7. til 12. september og med 95000 soldater og 170 fly. Det scenariet man øvde på, viser likheter med den operasjonen som seinere ble gjennomført i Syria: å ødelegge en stor, væpnet terrorgruppe primært fra luften. Mange av de flytypene som ble benyttet på øvelsen (Su-24, Su-25, Su-34, Tu-22) ble deretter benyttet i Syria. I tillegg fungerte «Zentr 2015» som tildekning av at militært utstyr ble forlagt til Syria.

Det hørte også med til forberedelsene at man måtte komme til forståelse med sentrale aktører i regionen. Ifølge vestlige media reiste kommandanten for den iranske al-Quds-brigaden (Revolusjonsgardens eliteenhet) til Moskva i juli 2015 for å avklare samarbeid mellom de iranske bakkestyrkene, som kjemper sammen med den syriske hæren og Hizbollah-styrker, og det russiske luftvåpenet.¹ I slutten av september ble Damaskus, Moskva, Teheran og Bagdad enige om å opprette et felles informasjonssenter i den irakiske hovedstaden med det formål å koordinere kampene mot IS. Rett før de russiske luftangrepene fløy statsminister Benjamin Netanyahu til Moskva sammen med representanter for den israelske militærledelsen. I den forbindelse handlet det både om å forhindre utilsiktede episoder mellom israelske og russiske styrker, men også om at Moskva forsikret Israel at det ville bli tatt hensyn til landets strategiske sikkerhetsinteresser, og i særdeleshet hindre at russiske våpen ble gitt til iranerne og Hizbollah-avdelingene.

Karakteristiske trekk ved Syria-operasjonen

Den russiske operasjonen i Syria atskiller seg fra krigen i Ukraina både hva gjelder det strategiske målet, det grunnleggende operasjonskonseptet og omfanget av styrker som er satt inn. I tilfellet Ukraina handler det om en fordekt operasjon av regulære bakkestyrker, med spesialstyrker og paramilitære avdelinger av frivillige innen rammen av en «hybrid» krigføring hvor målet ikke primært er erobring av territorium, men destabilisering av samfunnet og det politiske systemet. Syriainnsatsen skjer derimot i åpenhet, den baserer seg på luftstyrker og målet er å vinne territorium. Begge operasjoner gjenspeiler utviklinga av militær tenkning i Russland. Mens den «hybride» og «ikke-lineære krigføring» er et svar på «fargerevolusjoner» i det området Moskva betrakter som sin innflytelsessfære – det postsovjetiske rom – baserer innsatsen i Syria seg på «lessons learned» fra de vestlige innsatsene i Kosovo-krigen eller i Libyakonflikten.

Operasjonen kjerne er luftstøtte for syriske (og iranske og Hizbollah-) bakkestyrker og kamper mot mål på bakken. Innsatsstyrkens arsenal består i hovedsak av fly som kan angripe bakkemål (Su-25), jagerbombefly (Su-24, Su-34), kampfly som kan utføre ulike operasjoner (Su-30) og kamphelikoptre (Mi-24). Fordi verken IS eller de øvrige syriske opprørsgruppene er i besittelse av luftstyrker eller av antiluftskyts som er mer avansert enn det som kan bæres på skulderen («MANPADS»), var de russiske kampflyene uten ledsagende beskyttelse i luften inntil et Su-24 fly ble skutt ned av tyrkiske kampfly den 24. november 2015. Deretter skal russerne ha satt inn ledsagende beskyttelse av jagerfly (Su-27, Su-30). Tallet på russiske fly i Syria ble økt fra om lag 50 til ca 69. Ifølge den russiske forsvarsministeren fløy russiske kampfly mellom 30. september og 25. desember 2015 til sammen 5240 innsatser, hvilket gir et gjennomsnitt på 60 pr dag. Av og til ble det satt inn strategiske bombefly (Tu-160, Tu-95). Formålet her var i mindre grad operativt, men mer et «show of force» overfor regionale aktører og særlig overfor de vestlige statene.

Moskva bygger også i økende omfang kapasitet for å beskytte de syriske bakkestyrkene mot fiendtlige luftangrep. Til dette formålet blir det stasjonert luftvernssystemer på bakken eller til havs. Også her kan det observeres en økning av våpenarsenalet i løpet av den tid operasjonen har pågått. I utgangspunktet ble det først og fremst stasjonert kortdistanse antiluftskyts (Tor, Panzir), men Moskva valgte, etter nedskytinga av Su-24-flyet, å sette inn rakettkrysseren «Moskva», som er besatt med mellomdistanse-luftvern-systemet S-300 (Fort), utafør kysten av Latakia. Samtidig bekjentgjorde det russiske forsvarsministeriet at det landbaserte langdistanse luftvern-systemet S-400 ville bli stasjonert på flybasen Hmeimim. Det er ikke klart om alle S-400 flyene faktisk er kommet til Syria, men det ser ut til at Moskva suksessivt utvider sitt «Anti Access/Area Denial»-potensiale i visse områder.

Fly fra andre stater blir hindret i å gå inn i operasjonsområdet og får sitt handlingsrom begrenset.

Ved siden av luftstridskrefter deltar også marinen med skip fra Svartehavsflåten (rakettkryssere, U-båter, fregatter, destroyere), den kaspiske flotilje (fregatter, korvetter) og østersjøflåten (rekognoseringsbåt). Utover å sikre forsyninger sjøveien, fungerer deres nærvær som avskrekking, i etterretningsøyemed og som luftvern mot fiendtlige fly.

Bakkestyrker er til nå primært satt inn for å beskytte det russiske støttepunktet (Hmeimim). De disponerer over artilleri og pansrede kjøretøyer. Igor Sutyagin, en militærforsker basert i London, antar at soldatene fra den russiske hæren i tillegg av og til gir artilleristøtte til de syriske bakkestyrkene.

Syriainnsatsen og Russlands militærreform

Inntil september 2015 gikk mange militæksperter ut fra at Russlands væpnede styrker kun var i stand til å gjennomføre en hybrid eller åpen intervensjon i en post-sovjetisk stat, men ikke en «*out-of area*»-operasjon. Syria viser at Moskva, i et begrenset omfang, har forutsetninger for en maktprosjeksjon utafør sitt umiddelbare naboskap. Dette er et resultat av den militærreformen som startet etter Georgiakrigen høsten 2008. Denne reformen er den eneste substansielle og kraftfullt gjennomførte militærreform som Russland har gjennomført. Målet er å forvandle den gamle masse-mobiliseringsarmeen, som var innrettet på en stor landkrig med NATO, til en godt utdannet og profesjonell innsatsarme utstyrt med moderne våpen. Den skal bli i stand til å gjennomføre ulike slags kriger – fra «hybride kriger» til «nettverkbaserte operasjoner».

Syriainnsatsen gir innblikk i hvor langt reformen er kommet. Syriakrigen blir benyttet til å teste den nye kommandostrukturen og de moderne våpensystemene under innsats. For første gang ble de nye kampflyene Su-30SM, Su-34 og Su-35, kamphelikopteret Ka-52, langdistanse-antiluftsystemet S-400 så vel som presisjonsammunisjon (raketter utskutt fra fly, presisjonsbomber og raketter utskutt fra skip) satt inn i innsats. Disse våpensystemene viser en reell forbedring av det russiske potensialet, men er foreløpig bare innført i deler av de væpnede styrkene. Storparten av den ammunisjonen som benyttes i Syria er fortsatt ikke styrbare bomber – med det resultat at antallet ofre blant sivile er høyt. Syrias observasjonskontor for menneskeretter anslår antallet drepte sivile som følge av russiske luftangrep inntil 22. desember 2015 til 700.

Mens marinen inntil rundt 2005 var preget av eldre og dårlig utstyrte skip, har nå særlig Nordflåten, Stillehavsflåten og Svartehavsflåten styrket seg gjennom nyanskaffelser. Gjennom annekteringa av Krim har begrensninger som gjaldt modernisering av Svartehavsflåten falt bort. I tillegg har Moskva siden slutten av 2012 bygd ut et permanent nærvær av marinen i Mittel-

havet, som består av opptil 10 marinefartøyer. Sammen med skip fra Svartehavet som raskt kan forflyttes, betyr dette en klar utvidelse av Russlands militære kampkraft i det østlige Middelhavet. Dette må imidlertid ikke få oss til å glemme at det i andre deler av marinen – som også innen luftstyrkene – fortsatt hersker strukturelle problemer som ikke raskt lar seg løse: eldre og dårlig ivaretatt hardware, produksjons- og kvalitetsproblemer i rustningsindustrien så vel som mangelfull trening av soldatene.

Et tydelig framskritt som vises i Syriainnsatsen er logistikk- og forsyningsystemet som er grunnleggende endret siden 2010. På den måten kunne den tradisjonelle avhengigheten av skinner – og dermed vei – overvinnes. Strategisk mobilitet er nå også blitt mulig luft- og sjøveien, slik at Moskva på kort sikt kan organisere og framfor alt opprettholde en begrenset *out-of-area*-operasjon.

Til forbedringene hører også en slankere og mer moderne kommandostruktur. I denne sammenheng spiller «Det nasjonale kommandosentrum» («Nazionalnyj zentr upravlenija oboronoj») som ble opprettet i desember 2014 en avgjørende rolle. Det muliggjør i sanntid ved hjelp av computere observasjon av den militære og politiske situasjonen i og utafor Russland og gjør det lettere å fatte raske avgjørelser og å koordinere mellom de ulike elementene av stridskreftene. Dette var ennå i Georgiakrigen en av de største svakhetene.

I tillegg til modernisering av militærets hardware har Moskva i de seinere år investert mye i soldatopplæring. Især siden Sergej Schojgus tiltrådte som forsvarsminister høsten 2012 har vi sett at øvelsenes varighet og kompleksitet er blitt styrket. I den forbindelse spiller også gjeninnføringa av såkalte *snap inspections* en rolle. Bortsett fra under de årlige storøvelsene, som «Zentr 2015», blir disse inspeksjonene gjennomført uten forhåndsvarsel. Soldatenes innsatsevne vinner i tillegg på de erfaringene som samles i reelle oppdrag. I Ukrainakrigen gjaldt dette luftbårne styrker, marineinfanteri og spetznasstyrker.² I Syria gjelder dette for piloter, marinemannskaper og mannskaper innen forsyning og logistikk. Ifølge opplysninger i avisa Moskovskij Komsomolet har nå 58% av de russiske offiserene kamperfaring.

Grenser og farer ved Syriainnsatsen

Sjøl om Russlands Syriaintervensjon viser at militærreformen har ført med seg framskritt og at Moskva har styrket sin posisjon i den umiddelbare konflikten og i Midtøsten-regionen, så er det farer knyttet til denne innsatsen. Rent militært er operasjonen hittil konsentrert om luft- og rakettskredkreftene og marinen. Å sette inn bakkestyrker er blitt helt utelukket av den russiske politiske og militære ledelsen. En slik innsats ville trolig innebære store tap og ville derfor være vanskelig å rettferdiggjøre i offentligheten. Den innenrikspolitiske gevinsten av vellykket luftkrig kunne raskt snu seg til det

motsatte om krigen trakk ut i tid og førte til mange falne på russisk side. Dette viser erfaringene i Afghanistan og Tsjetsjenia. Moskvas ledere kunne i så fall bli presset til å utvide engasjementet i Syria. Dette vil være situasjonen både dersom Assads tropper blir tvunget på defensiven, eller dersom de gjør store territoriale framganger, men ikke er i stand til å holde territoriene ved hjelp av egne styrker.³

Kostnadene av operasjonen er foreløpig overskuelige. Ifølge opplysninger i *Jane's* (= *Jane's Defense Weekly*) ligger de på ca. 4 millioner dollar daglig, tilsvarende 1,4 milliarder dollar på årsbasis. Det russiske forsvarsdepartementet gjorde kjent at de løpende kostnadene ville bli dekket over stridskreftenes treningsbudsjett.

Sikkerhetspolitisk utgjør også Syriainnsatsen en risiko for Russland. Riktignok kan man gjennom intervensjonen ramme IS og andre opprørsgrupper som russiske statsborgere har sluttet seg til. Dermed kan antallet «hjemvendere» reduseres. Samtidig blir Russland ved sin inngripen til et direkte mål for IS og andre grupper.

Også utenrikspolitisk utgjør kampanjen i Syria en risiko. Gjennom den ble Moskva rett nok en viktig aktør som man ikke kan komme forbi ved en løsning av konflikten. Men dermed er Moskva også blitt part i konflikten. Tidligere kunne Russland framstå som den eneste aktør med gode relasjoner til nesten alle konflikt-deltakerne og dermed aspirere til rollen som «ærlige mekler». Moskva må nå vokte seg for ikke å bli oppfattet som en del av en pro-sjiittisk akse «Assad-Iran-Hisbollah». Dette er også viktig av innenrikspolitiske grunner, fordi de fleste russiske muslimer er sunnimuslimer.

Hvorvidt Russlands ledelse greier å omveksle sin intervensjon i innen- og utenrikspolitiske gevinster er avhengig av flere forhold: intervensjonen må være begrenset i tid og omfang, og Moskva må bevare sin handlefrihet i forhold til sine forbundsfeller. Russland må også diversifisere sine relasjoner i regionen og især forbedre relasjonene til enkelte sunnittiske stater.

(Februar 2016)

Oversatt fra tysk av Arne Overrein

NOTER

- 1) Hizbollah = Guds parti, er en sjiamuslimsk organisasjon som ble dannet 1985 i Libanon for å bekjempe den da pågående israelske okkupasjonen av deler av landet. Hizbollah har både en sivil og en militær del. *O.a.*
- 2) Spetznas er fellesnavnet på spesialstyrker i de væpnede styrkene som utfører ulike operasjoner, både hemmelige og åpne, for eksempel anti-terror-aksjoner. *O.a.*
- 3) Utviklinga etter at denne artikkelen ble skrevet (januar 2016) har styrket Assads posisjon militært og politisk. Russland har fortsatt sin intervensjon, men i mindre omfang. På det diplomatiske plan er Russland, Iran og Tyrkia mest aktive for å finne en politisk kompromissløsning. *O.a.*